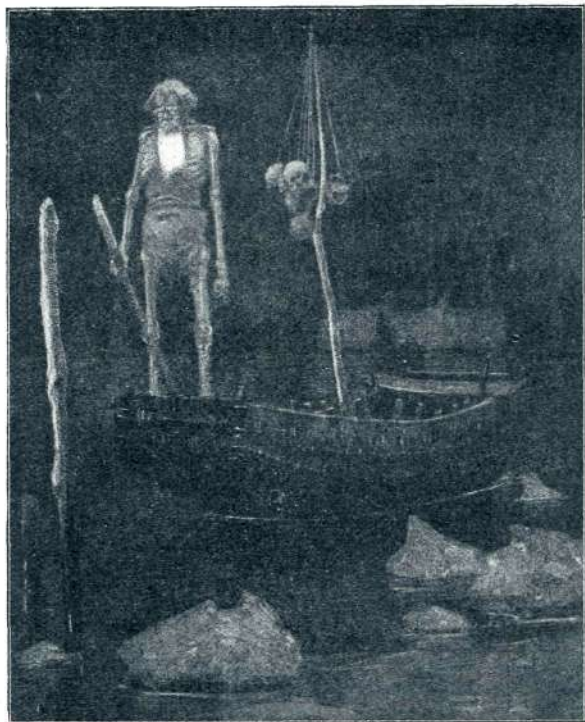

PROSVETNIDELO

MIRKO RAČKI: HARON, BRODNIK ČEZ REKO
AHERONT V PODZEMSKEM SVETU.

V tem hipu proti nam svoj čoln prižene
odonstran starec belih las...
(Pekel, III, 82, 83.)

OB KONCU PREVODA DIVINE COMMEDIE.

DR. JOŽA DEBEVEC.

Z današnjo številko »Doma in sveta« je prevod Dantejeve pesnitve došel do konca. (Pesnitev obsega namreč, kakor znano, en spev kot Uvod, potem 33 spevov Pekla, 33 Vic ter 33 Raja.) Pekel je izhajal v letih 1910 in 1911, Vice ves čas vojne in še pozneje od l. 1915. pa do 1920., Raj v letih 1921—1925.

Ali zdaj, ko je došel do vrha, prevajavec morda vriska od veselja? Naj takoj izjavi, da se mu godi ravno nasprotno in da je njegovo veselje, ki je ob prevajanju rastlo od speva do speva, tedaj, ko je prevedel zadnji verz, padlo ob zavesti, da so menda res vsi Dantejevi prevajavci — slovenski gotovo ni izvzet — le bolj izdajavci (traduttori — traditori), ki jih po pravici zadeva Prešernovo trojno gorje:

»Gorjé, gorjé, gorjé mu, izdajavcu!«

do ničle.

Zato naj namesto visokoletečih besed sledi le par suhoparnih ugotovitev. Najprej torej,

ker je povsod vprašanje po razlogih najvažnejše: zakaj sem se lotil prevajanja te celó Italijanom samim težkoumevne in italijanskemu narodu kot takemu le malo ali nič znane pesnitve? (Da je širokim plastem italijanskega naroda Dante malo znan, se tujece takoj prepriča: vsako italijansko mesto ima na najlepših trgih spomenike kralja Vittoria Emmanuela, Garibaldija, Cavourja itd., toda Danteja vidimo le malokje; zdi se, da mu Italijani še zdaj niso odpustili trdih besed in očitkov zaradi nesloge, pohlepa itd. Še celo Firenza, rojstno mesto njegovo in sedež umetnosti, mu ni postavilo umetniškega spomenika. Kakor je v življenju sam hodil, tako je sam tudi v moderni Italiji.

»Prevelika je tvoja perot,
presvetel očesa tvojega žar
in premajhen, preslab poskril se ti rod...«
(Župančič, Ptič Samoživ.)

velja tudi o Danteju in Italiji. Ta nedostatek so čutili znanstveni krogi ter povzročili, da je Firenza l. 1917., ko se je bližala šeststoletnica pesnikove smrti, razpisala lepo nagrado 12.000 lir za spis »Dante«, ki bi poljudno razložil najširšemu občinstvu življenje in delovanje pesnikovo. Tekmovalo je nekaj pisateljev, toda komisija vseučiliških profesorjev — ni mogla nobenemu prisoditi nagrade.) Čemu torej naj bi ga mi bolje poznali nego njegovi rojaki? Ali naj imamo prevod zato, ker jih imajo že vsi drugi narodi, tudi skoraj vsi slovanski? Ali naj s prevodom samo to dokažemo, da je naš jezik prav tako zmožen za izražanje najvišjih misli kakor drugi? Ne tajim, nekoliko sta vplivala na-me tudi ta dva razloga; vendar zadnji in najgloblji je bil ta, da bi bil — kakor pri drugih narodih — prevod kaži-pot

»v deželo duhóv« (Preš.),

»v deželo sveto, deželo misli in željá,
kjer vedno jasno je nebo razpeto,
kjer mir in pokoj, sreča je doma!« (Strit.)

Samo kažipot; zakaj, kdor enkrat najde pot v to deželo, jo razgleduje z izvirnikom v roki. Službo kažipota je prevod, kakor rečeno, že mnogokrat opravil. Tako n. pr. mi je na moje vprašanje, kdaj se je začel z Dantejem baviti, odgovoril g. dr. Fr. Pernè, profesor verouka v Ljubljani, to-le:

»Na ljubljanski gimnaziji nas je pri neobveznem pouku italijanščine (l. 1883.) opozoril profesor dr. K. Ahn na velikega pesnika. To mi je ostalo v spominu, toda bolj na površju. Kot bogoslovec in tudi pozneje kot mlad duhovnik sem se rad pečal s spisi duhovitega apologeta Fr. Hettingerja. Ni mi ostalo prikrito, kakó zelo je on cenil Danteja in kako

pogostokrat ga je navajal. Obenem sem tisti čas izvedel za nov nemški prevod Divine Commedie, ki ga je bil prav tedaj (l. 1888.) dovršil O. Gildemeister, župan mesta Bremana, in ki ga je kritika pozdravila kot do tedaj najboljši prevod v nemškem slovstvu. To dvoje me je vnelo za Danteja. Naročil sem si omenjeni prevod in se spravil nanj z velikim pričakovanjem. Nisem se varal: dobri uvodi v posamezne speve so mi pomagali preko prvih težkoč, z veseljem sem prebiral spev za spevom. — Zavedajoč se priznane sodbe, da tudi najboljši prevod zaostaja za izvirnikom, sem si omisli še italijansko izdajo... Bilo je v Kranju. Na samotnih sprehodih, zlasti po kakem tihem gozdu, sem rad ponaavljal:

*Nel mezzo del cammin di nostra vita
mi ritrovai per una selva oscura,
che la diritta via era smarrita.*

Dolge vrste krasno zvencečih tercin sem se naučil naizust. — Od takrat naprej mi je Dante ljub in drag za sv. pismom ter za Hojo za Kristusom. Večkrat sem si mislil, s kakšno radostjo bi pozdravil moža, ki bi imel toliko vztrajnosti, da bi nam v slovenskem jeziku vzdal veličastno Divino Commedio. Več naših izobražencev bi potem Danteja začelo spoznavati in čislati, kakor to opazujemo pri drugih narodih. Krog častivcev tega poeta je bil od začetka povsod majhen, a širi se od stoletja do stoletja. — Tista srčna želja se mi je izpolnila. Divino Commedio imamo zdaj tudi v slovenski obleki!

In ta dr. Pernè je bil tisti, ki me je, — kakor sem to že v predgovoru l. 1910. javno povedal — ko sva bila učiteljska tovariša v Kranju, toliko časa nagovarjal, da sem se dela res lotil. Takó gre vpliv od osebe, od knjige, od prevoda dalje in dalje...

Prevod imamo. Ampak kje in kakó? Raztresen v 13 letnikih »Doma in sveta«. Če juristi pravijo: »Quod non est in actis, non est in mundo« (t. j. kar ni v zapiskih, za jurista ne obstoja), po vsi pravici slinó trdim tudi o tem prevodu: Dokler ne izide v obliki knjige, ga ni. Kdo pa ima vse dotične letnike »Doma in sveta«? In če jih ima, kdo bo brskal po njih za posameznimi spevi? In tako torej naš prevod zdaj počiva in spi nevzdramno spanje v starih letnikih »Doma in sveta«; počitek mu bo zmotil le kak nejevoljen vzklik mladega čitatelja (čitateljice), zadevajočega ob čitanju starih »Dom in svetov« neprestano na tisto: La D. C., češ: »Kaj pa je s to morsko kačo, ki se vleče menda že od pamtiveka po teh listih?« (Dobro, da prevajavec rentaćenja ne bo slišal!) In spal bo prevod spanje pravičnega, dokler ga ne vzbudi v življenje klic kakega bogatega ameriškega založnika...

Če dobimo prevod v obliki knjige, kdo ga bo pa čital? Ne tajimo, le majhno število; morda te-le tri vrste izbrancev: Tisti, ki

ljubijo družbo velikih duhov iz preteklosti, velikih ne le po mislih, ampak tudi po značaju. Dalje morda tisti, ki vedo, da dela velikih mož niso nič drugega kakor izraz njih trpljenja. (Dantejeva D. Commedia je imela vir v dvojni bolesti pesnikovi: v nesreči domovine, razcepljene od l. 1289. dalje v stranki »belašev« in »črnašev«, i Neri, i Bianchi, ter v smrti Beatrice, umrle l. 1290., v 24. letu starosti. Kaj niso iz sličnih dveh bolesti privrele Prešernu Poezije iz srea?) V svojem lastnem trpljenju bodo našli v teh delih pravo uteho. Tako vemo, da je n. pr. naš pisatelj Podlimbarski v svoji žalosti čital Danteja. Čitali ga bodo slednjič morda tisti, ki žele človeštvu srednjega veka pogledati v dno duše. In morda še kakšna vrsta bravcev.

Kakšno vrednost ima ta prevod? Že v predgovoru (l. 1910.) sem zapisal, da prevajam le kot jezikoslovec; ta prevod naj bi bil res samo kažipot k izviru. Nekaj vrednosti imajo samo uvodi pred posameznimi spevi. Prevod niti za znanstvene namene ni poraben (Slovenske razprave v Dantejevem Almanahu, izdanem od dr. Al. Resa, se niso mogle niti najmanj nanj ozirati), kam li za proučevanje pesniških lepót! Samo dva speva Pekla je prevedel Oton Župančič, pa že iz primerjanja teh dveh z mojima imajo tisti, ki zdaj v šoli (po Grafenauerjevi Čitanki) berejo Pekl, to-le sodbo: Ne glede na lepoto pesniškega izraza pove Župančič isto točnejše, krajše in naravnaje. Prav nič se ne bom izgovarjal na težkoče vsebine Dantejeve pesnitve: nasprotno, popolnoma se strinjam z A. Petračevićem, ki v svojih študijah i Portretih, IV, Split, 1923, govoreč o Danteju v hrv. književnosti in naštevajoč vse hrv. prevode, končno pravi: »Lažje je prevajati Danteja nego kakšnega D'Annunzia, Pascolija, Stecchettijsa i. dr. Pri teh sta pesniška misel in vsebina podrejenega pomena, glavno je način, kako so to izrazili. Ti odtenki izražanja se le težko prenesó v tuji jezik, in redki so prevajavci, ki se jim to posreči. Dotičnik mora biti pesnik velikega okusa in še večje sposobnosti, da se prilagodi podrobni izglajenosti izvirnika. Pri prevajanju Danteja gre lažje: pri njem je misel globlja in popolnejša od oblike; četudi v prevodu izgine lepa oblika in barvenost izvirnika, pa ostane vsaj vsebina, ob kateri se prevod, čeprav ima manj vredna mesta, še vedno zdi dober, vkljub temu, da nima nič skupnega z lepótami izvirnika.« (Str. 24.) Po teh besedah ne bo težko umeti, da je bil izraz »mojstrski«, dvakrat od kritike v teku 13 let rabljen v prilog temu prevodu, le spodbuda na dolgi poti.

Kakó sem prevajal? Vsak spev sem najprej kar mogoče natančno in umljivo prevedel v prozo, pri čemer mi je dobro služilo izdanje Matice Hrvatske (prevel dr. Izo Kršnjavi), potem šele sem iskal pesniško obliko. Držal sem se Dantejevih tercin, t. j. vseskozi z ženskimi rimami. Če sem včasih

imel v glavi dve lepi rimi, ki sta izborna izražali misel izvirnika, a tretje družice (tercine!) nisem našel, naj sem jo tudi po več tednov iskal, in sem moral zaraditega zmisel manj jasno in bolj po ovinkih (s parafrazo!) povedati, sem vedel, da temu ni kriv naš jezik, temveč moje jezikovno neznanje ter nespretnost. Prepričan sem, da se dá vsaka tercina še na 99 načinov in vedno boljših prevesti, če je le — mož za to. Pazil pa sem, kar le mogoče, da se je vsak tercinski stavek (ki ga tvorita po dve in dve tercini) popolnoma kril z izvirnikom in ne segal v naslednji stavek. Držal sem se tudi enajsterca (endekasilabo), vobče naglašujoč drugi, šesti ter deseti zlog, torej: — — — — — semtertja sem seveda uporabil svobodo romanske metrike.

Naj končno vendarle dam duška tudi svojemu »trpljenju«, ki me je semtertja obiskalo med prevajanjem. Kakor so namreč v Italiji slabi razlagavci Divine Commedie ime »dantolog« pripravili dokaj ob kredit, takó da je ta naziv skoraj zasmehljiv (Italijani celó obžalujejo, zakaj ni Dante v Peklu, tam v osmem krogu k desetim grapam, namenjenim za razne sleparje, ustvaril še enajste za svoje razlagavce in prevajavce), takó sem moral tudi jaz zaradi svojega prevoda marsikako grenko požreti: Že takoj po prvem spevu Pekla! Komaj sem ondi (v. 15) rabil nekoliko manj navadni izraz žestok (»v strahu žestokem«), ki ga ima pa tudi Pletersnik, se mi je že oponašalo, češ: komaj je začel, pa že stoka. Rima čarovna, duhovna, ovna (tam, v. 38) je nekatere brave spominjala na tisti Prešernov zbadljivi nasvet: »on, ovka, ovec, druge pritikline...« Ker sem v Peklu — dasi čisto upravičeno — večkrat rabil izraz razpóka, póka... (pri Dantejevi pripovedi o sestopu v vedno globlji prepad), mi je prijatelj hudomušno omenil, da bom najbrž tudi sam v kaki taki »póki« obtičal, češ, »iz Pekla ni rešitve in ni še nihče ven prišel«. In ko je po prevodu Pekla nastal trileten presledek, je tudi dr. Aleš Ušeničnik (Čas, 1914, n. m.) vpraševal, kje je ostal Debevec, »ali ne pride do Vie? ali se morda že tri leta kje vica, da ga ni na pregled?« In obenem je izrazil bojazen, da prevoda Vie in Raja morda sploh ne dobimo.

Končam. Vse te vrstice sem napisal, ker je sedanje uredništvo »Doma in sveta« odločno želelo, naj ob koncu prevoda kaj rečem; m o j sklep je bil že davno, da si bom ob koncu obraz zakril in molčal, po tistem znanem: »und der Rest ist Schweigen«.

Zadnja beseda bodi beseda zahvale Katoliškemu tiskovnemu društvu, ki je skozi 13 let tako velikodušno dovoljevalo prostor mojemu prevodu v »Doma in svetu«; brez »Doma in sveta« ta prevod pač ne bi bil zagledal belega dne; beseda zahvale pa tudi tedanjemu uredniku, dr. Mih. Opeki, kakor tudi dr. Alešu Ušeničniku, ki sta mi z izvrstnimi nasveti pomagala na temni poti skozi Pekel.

FR. POTOČNIK IZ SVOJIH SPOMINOV O PREŠERNU.

Auszug aus meinen Memoiren. —

Dr Bleiweis lernte ich im Jahre 1848 in Krainburg kennen, wohin er von Laibach auf Besuch [seines Veters und¹] seines Bruders Conrad kam. — Deutlich erinnere² ich mich, wie er eines Nachmittags in das dortige Kaffeehaus tratt; Dr Prešerin war auch da. Welch ein Unterschied im Äußern dieser beiden [bis dahin¹] bisher größten Männer der Slovenen.

Dr Prešerens damalige äußere Erscheinung war die eines vom Cynismus angehauchten Stoikers und in so ferne als es wahr ist, daß Demokrit von Abdera über die Thorheiten der Menschen immer gelacht haben soll, so war er, in Folge seines unerschöpflichen kaustischen Witzes, nicht bloß nach dieser, sondern — und dieß ganz ausgesprochen — auch nach einer andern edlern Richtung, Demokrat. Es wäre vollkommen unrichtig, wenn man denken würde, Prešerin hätte diese seine philosophische Richtung nicht gekannt; das Geniale seiner im Ganzen so groß angelegten Natur ließ ihn gegen das Ende seiner Tage nicht bloß [nicht bloß¹] sein untergegangenes Leben, sondern auch die (Unmöglichkeit der) Erreichung des || Ideals seines Herzens³ nur zu wohl erkennen, und dieß Alles machte ihn für seine Zukunft gleichgiltig. Es ist nicht ohne Interesse, daß so gewiß es ist, daß wir ihn in Krainburg, vielleicht mit Ausnahme von ein paar der dunkelsten Ultramontanen, Alle nicht bloß wirklich liebten, sondern sein von uns Allen anerkanntes Genie, sein edles für [A¹]alles Gute so empfängliche Herz und — ich sage es offen — sein herbes Unglück aufrichtig achteten, er sich doch einen Freund in engster Bedeutung des Wortes, einen Freund, dem er in einsamen Stunden sein Herzleid geklagt hätte nicht anschloß; und daß — ich glaube es so — hatte seinen tiefern G(r)und; standen wir doch Alle, was Wißen und Talent betraf tief unter ihm. Wie weich übrigens die Herzenssaiten dieses großen Menschen, den flachester Unverstand gemeiner Natur unverdientermassen in den Koth herunter zu ziehen versuchte, gestimmt waren, mag folgendes Faktum beweisen.

Es war das Jahr 1848; Wie jubelte da seine Seele; wie unverhohlen und freudig begrüßte er den Völkerfrühling und doch — wie richtig sah er voraus; — wie || wenig hoffte er von der Zukunft. Es war eines Abends jenes Jahres, daß Dr Prešerin, der dermalige Präsident des Klagenfurter Landesgerichtes Victor von Vest und ich in der Wachtstube der Krainburger Nationalgarde saßen.⁴ Vest war einer der aufrichtigsten

¹ V rokopisu spet črtano. — ² Rokopis prvotno: erinnerte — ³ V rokopisu se glasi to mesto: »sondern auch die Erreichung des Ideals seines Herzens zu erreichen, nur zu wohl... erkennen,« kar je očitna pisna pomota. — ⁴ Bila je ta stražarnica v mestni hiši (»na rotovžu«), poleg farne cerkve v Kranju.